

BO‘LAJAK MUHANDISLARNING ME‘YORIY-METROLOGIK KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI

Nosirov Jahongir Normurot o‘g‘li

O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali tayanch doktoranti

jakhongir.nosirov@inbox.ru

Annotatsiya: Muhandisning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish muammosi, texnologik jarayonlarni rejalashtirish va amalga oshirish, jixozlarni sinash, montaj qilish va sozlash, chiqarilayotgan mahsulot sifatini o‘lchash va nazorat qilish, me‘yoriy xujjatlarni muhandislar tomonidan tahlil qilish, ishlab chiqarishini metrologik ta‘minoti bilan bog‘liq va chiqarilayotgan mahsulot sifatiga ta‘sir etuvchi kasbiy masalalar borasida tahliliy xulosalar keltirilgan.

Tayanch so‘zlar: Kompetensiya, kasbiy ta‘lim, me‘yoriy-metrologik kompetensiya, me‘yoriy-metrologik xarakter, kompetentlilik, loyihalash konstruktorlik, metrologik ta‘minot, aniqlik darajasi, standartlashtirish, konstruktorlik va texnologik xujjat.

Muhandisning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish muammosi, hozirgi vaqtda qabul qilinayotgan qarorlar uchun shaxsiy javobgarlikni anglagan professional mutaxassisga jamiyatning ijtimoiy ehtiyoji bilan bog‘liq ravishda dolzarblashdi. Kasbiy ta‘lim tizimi ushbu muammoga, ta‘lim oluvchilarning kasbiy kompetensiyalarini amalga oshirish yo‘li bilan javob berdi. Uchunchi avlod oliy kasbiy ta‘lim federal davlat ta‘lim standartini ishlab chiqishning asosiga, ta‘lim mazmunini yangilashning ijtimoiy-kasbiy birliklari sifatida “kompetensiya” va “kompetentlilik” tushunchalari chiqadigan kompetentli yondashuv qo‘yilgan.

Bo‘lajak muhandisning me‘yoriy-metrologik kompetensiyalarning komponentlari mavzusini loyihalash maqsadida muhandisning kasbiy faoliyatini mashinasozlik sanoati misolida bizni qiziqtirgan aniqlikni ta‘minlash nuqtai nazaridan tahlil qilamiz:

- Berilgan element, uzal, mexanizm uchun aniqlikning optimal darajasini me‘yorlash;

- Berilgan aniqlik darajasini taminlash texnologiyasi;

- Erishilgan aniqlik darajasini nazorat qilish uchun ishlab chiqarish jarayonini metrologik ta‘minlash bo‘yicha ishlarni bajarish; (1-rasm)

mashinasozlik ishlab chiqarishini konstruktorlik-texnologik ta‘minoti yo‘nalishi bo‘yicha davlat ta‘lim standartini tahlil qilamiz.

Standartda muhandis bajarishi mumkin bo‘lgan quyidagi kasbiy faoliyat turlari ajratib ko‘rsatilgan:

- Loyihalash konstruktorlik;

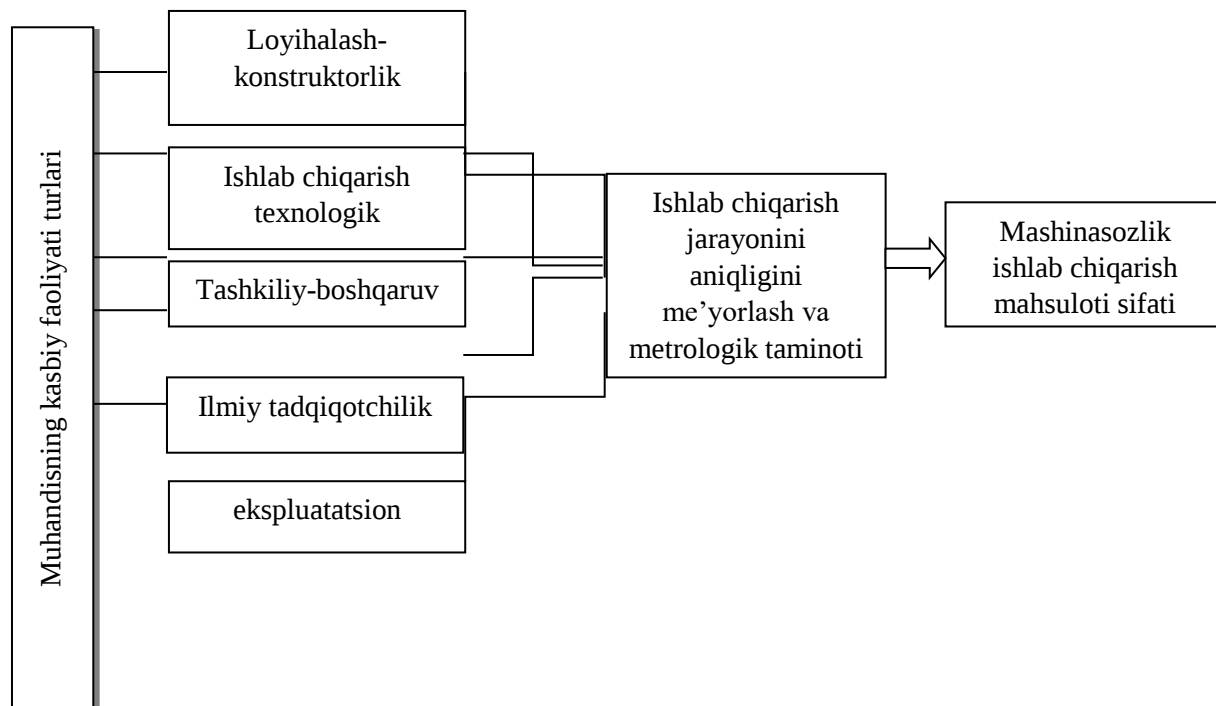
- Ishlab chiqarish-texnologik;

- Tashkiliy-boshqaruv;

- Ilmiy-boshqaruv;

- Ilmiy-tadqiqotchilik;

-Ekspluatatsion.

1-rasm. Mashinasozlik mahsulotini sifatini ta'minlashning strukturaviy (tuzilmaviy) mantiqiy sxemasi

“Rahbarlar, mutaxassislar va boshqa xizmatchilarning lavozim malaka ma'lumotnomasi” muhandisning lavozim majburiyatlari quyidagicha izohlanadi: “muhandis ... metrologik ta'minot, texnik nazorat va h.k. bo'yicha ilmiytexnik faoliyat sohasida ... ishlarni bajaradi. Metodik va me'yoriy xujjatlarni, texnik xujjatlarni ishlab chiqadi. Standartlashtirish bo'yicha ishlarni bajarishda ishtirok etadi. Texnik xujjatlarni ekspertizasini amalga oshiradi va jihozlar holati va ekspluatatsiyasi ustidan kuzatuv va nazoratni amalga oshiradi. O'rnatilgan talablar, amaldagi me'yor, qoida va standartlarga rioya etilganligini kuzatadi.

Bilish kerak: ishlab chiqilayotgan va foydalanilayotgan texnik vositalar ishlash prinsipi, texnik tavsifini; texnik xujjatlarni tuzish va rasmiylashtirish bo'yicha amaldagi standartlar, texnik shartlar, qoidalar va yo'riqnomalarni...”

Asos sifatida berilgan me'yoriy xujjatlarni muhandis oldida turgan, standartlashtirish, ishlab chiqarishini metrologik ta'minoti bilan bog'liq va chiqarilayotgan mahsulot sifatiga ta'sir etuvchi kasbiy masalalarni olamiz.

Qoida tariqasida *loyihalash-konstruktorlik faoliyati* mahsulotlarning eskizi, texnik, ishchi loyihalarini ishlab chiqish, shuningdek boshqa, mexanik, texnologik, ekspluatatsion, iqtisodiy va estetik parametrlarni hisobga olib, boshqa konstruktorlik va texnologik xujjatlarni ishlab chiqishdan iborat.

Ishlab chiqarish texnologik jarayon texnologik jarayonlarni rejalashtirish va amalga oshirish, jixozlarni sinash, montaj qilish va sozlash, chiqarilayotgan mahsulot sifatini o'lchash va nazorat qilishdan iborat. Muhandisning kasbiy faoliyatining ushbu turning dastlabki materiali buyumlar yaratiladigan moddiy resurslar hisoblanadi, mahsuloti esa – tayyor texnik qurilmalar. Muhandisning funksiyasi (vazifasi) buyumni ishlab chiqarish tashkil etish va tayyorlash texnologiyasini ishlab chiqarishdan iborat.

Ushbu ishda me'yoriy hujjatlar muhim ro'l o'ynaydi, chunki alohida texnologik jarayonlar xalqaro, davlat standartlari yoki tashkilot standartlarida izohlangan.

Ilmiy-tadqiqotchilik faoliyati mashinasozlikning mahsulotlari va yangi texnologiyalarini ishlab chiqilishini nazarda tutadi, yuqori darajadagi aniqlik bilan texnik eksperimentlarni o'tkazish, ishonchlilik va takrorlanuvchanlikni nazarda tutadi. Buning uchun mavjud me'yor va qoidalarni mukammal bilish zarur va ilmiy-texnik taraqqiyot yutuqlarini hisobga olib va istemolchilarning sifat sohasidagi talablari va kutishlarini oshirishni hisobga olib yangini yaratish uchun ijodiy tafakkurga ega bo'lish zarur.

Ekspluatatsion faoliyat texnik tuzumlarni ekspluatatsiyasi, buyumlarning ekspluatatsion xarakteristikalarini o'lchashning metod va vositalarini tanlash bilan bog'liq. Bu holda tayyorlanayotgan mahsulotning erishilgan sifat darajasi haqida axborotni olish maqsadida o'lchashlarni bajarish malakasi zarur.

Shunday qilib me'yoriy-metrologik kompetensiyani shakllanishi natijasida talaba:

1. Standartlashtirish tizimi asoslarini bilish, o'zaro almashuvchanlik tamoyillari, metrologik ta'minot parametrlari va mohiyatini aniqligini me'yorlashni ko'rsatishi kerak;

2. Texnika va texnologiya sohasida zamonaviy yutuqlarni baholash, ushbu bilimlar kontekstida kasbiy axborotni mustaqil izlash va tahlil qilishni amalga oshira olishi kerak;

3. Sanoat mahsulotining sifati va raqobatbardoliligini ta'minlash uchun me'yoriy hujjatlar talablarining rioya etilishini muhimligini tushunganligini ko'rsatish kerak;

4. Mahsulot sifatini baholash uchun o'lchash axborotini olish maqsadida kasbiy bilim va tajriba sintezini amalga oshirishi kerak;

5. O'zining bilim va malakalarini shunday tarzda qo'llash kerakki, yechish usullarini tanlashni va turli tumanligini nazarda tutuvchi me'yoriy-metrologik xarakterdagi kasbiy masalalarni yechish uchun qo'llashi kerak;

6. Korxonaning strukturaviy bo'limi darajasida standartlashtirish va metrologik ta'minot sohasida ishlarni bajarishi natijasi uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nosirov J.N. Noaniqlik konsepsiyasi – o'lchashlarning sifatini xalqaro tan olingan mezoni va o'lchovidir. "Fan va texnika taraqqiyotida intellectual yoshlarning o'rni" mavzusidagi yoshlarning Respublika ilmiytexnikaviy anjumani. Tezislar to'plami. Toshkent-2020 y. 137-139 betlar.

2. Nosirov J.N. Umumkasbiy fanlar bo'yicha yaratiladigan electron o'quv adabiyotlar mazmunini konstruksiyalash texnologiyasi //JizPI XABARNOMASI – 2022 yil 1 (10) son. 71-77.

3. Nosirovich A.N. et al. CYBERSPACE IN THE REAL WORLD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciencies. – 2022. – T. 1. – №. 10. – S. 410-414.

4. Nosirov J. Bo'lajak muhandislarning me'yoriy-metrologik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy jihatlarini//O'zMU XABARLARI – 2023 yil 1/6 son. 134-137.

5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация [Текст] / Дж. Равен. - М., 2002. - 396с.

6. Сергеев А.Г. Метрология [Текст] / А.Г. Сергеев. - Москва: Логос, 2005. - 272 с

7. Марков Н.Н. Метрологическое обеспечение в машиностроении [Текст] / Н.Н. Марков. - М.: Изд-во «Станкин», 1995. -468 с.

O'SMIRLARDA DESTRUKTIV XULQ KO'RINISHLARINI SHAKLLANISHI

Komilova Aziza Sunnatullaevna

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Maxmudova Xurshida Mirzabek qizi

O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smir yoshdagi o'quvchilarda kuzatiladigan xulq-atvor ko'rinishlarini shakllanishi, ularni shakllanishiga sabab bo'luvchi omillarni aniqlash va shuningdek, ularga to'g'ri diagnoz qo'yish va ular bilan korreksiya ishlarini olib borish usullari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: destruktiv xulq, deviant tur, eros, tanatos, libido, ong va ongsizlik, jazirama issiq, fazoil nutqiya, fazoil xulqiya, anomiya.

Destruktiv xulq muammosi 20-asrning o'rtalarida shakllangan. Psixologik yondoshuv shaxsning og'ishgan xulqidagi alohida ko'rinishlarini ijtimoiy-psixologik tafovutini ajratishga asoslangan. Destruktiv xulq- jamiyatda qabul qilingan ijtimoiy xulq ko'rinishlariga zid bo'lgan har qanday muqobil fikrlarni inkor etishga yo'naltirilgan xulq ko'rinishidir.

Destruktiv xulq 2 asosiy turlarda namoyon bo'ladi

1. Delinkvent tur —jamiyatda qabul qilingan ijtimoiy xuquqiy me'yorlarga qarama qarshi bo'lgan xatti — harakatlarga xulqning yo'nalganligi maishiy oilaviy nizolar, yo'l transport xodisalari, qo'pollik

2. Deviant tur —jamiyatda qabul qilingan axloqiy me'yorlarga qarama — qarshi xulqiy ko'rinishlarni namoyon etish [alkogolizm, suitsid narkomaniya] mexr muxabbatga ega bo'lmaganligi.

Destruktiv xulq bolalikdagi salbiy emotsional kechinmalar, ota onaning bolaga nisbatan emotsional sovuqqonligi natijasida zarur vaqtlarda ulardan etarli darajada mexr muxabbatga ega bo'lmaganligi, nasliy omillar bo'lishi ham mumkin. Bundan tashqari quyidagi sabablar ham aloxida e'tibor talab qiladi:

- Psixik sog'lomlik xolati xayot davomida qo'zg'ovchi omillar ta'sirida o'zgarib turishi mumkin